ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 28 ՏԱՄՆԵԻԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Ուրբաթ 17 փետրուարի 1895

Տարեկան 10 րուբլի, վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ. ամիսը՝ 1 ր., հատով՝ 5 կ.
բաժանորդ գրւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція «Норъ-Даръ» կամ Tiflis Rédaction «Nor-Dar».

Ուրբաթ 17 փետրուարի ՏԱՄՆԵԻԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 28

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչեւ 2-ը: Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամեն լեզուներով յայտարարութիւնների բառին 2 կ., բեկլամների համար կրկնապատիկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

—

Հեռագրական թղթակցութիւն «Նոր-Դար»-ի.— Եկատերինադարից:

Բաթումի հայ հասարակութեան տուած ճաշը Վեհափառ Հայրապետի պատուին:

Հայոց գործերը:

Անգլիական պառլամենտի անդամ Ս. Ֆ. Ստեհնարդը և հայոց խնդիրը:

Ք ր ո ն ի կ ո ն. — Արդարադատութեան մինիստրի Կովկաս գալը: Դատարան մորեխը կոտորելու համար: Պիւզական բժշկական ընդհանրաններ: Թիֆլիսի փոխառու գանձարանի հաշիւը: Քարհիւսի թափուրը: Պրինց Միւրատի անձնասպանութիւնը: Շուլաւէրից: Ախալցխայից: Շուշուց: Կարսից: Նոր հրատարակութիւն:

Քաղաքային ռուս ուսումնարանները մասնաւոր են, թէ հասարակական:

Ք ա ղ ա ք ա կ ա ն. — Եգիպտական գործերից: Չին-Ճապոնական պատերազմը:

Խ ո ր հ ր դ ն ե ր:

Հ ե ռ ա գ ր ն ե ր:

«Նոր-Դար»-ի պատասխաններ:

Բ ա ն ա խ ր ա կ ա ն. — Մեծ գործի սկզբում:

Տ ե ղ ե կ ա տ ո ւ:

Յ ա յ տ ա ր ա ր ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր:

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՆՈՐ-ԴԱՐ»-Ի

ԵԿԱՏԵՐԻՆԱԴԱՐ, 16 փետրուարի.—Նորին Վեհափառութիւնը փետրուարի 14-ին, կէսօրին, Բաթումից մեկնելով փետրուարի 15-ին, առաւօտը ժամը 11-ին ողջ ժամը Հասաւ Նովորոսիյսկ «Կոնստանդին» շոգենաւով. ճանապարհին ծովը խռոված էր, բայց Վեհափառը կարողացաւ տանել ծովային նեղութիւնները: Նովորոսիյսկի նաւահանգստում մեծ բազմութիւն էր խնդրել Նորին Վեհափառութեանը դիմաւորելու համար. Եկատերինադարից և Նովորոսիյսկից պատգամաւորութիւնները ներկայացան Նորին Վեհափառութեան մատուցին աղ-ու-հաց և բարի գալուստ մաղթեցին: Եկատերինադարի հասարակութիւնից պատգամաւորութիւն ներկայացաւ Վեհափառին և գեղեցիկ զարդարուած մատուցարանի վրայ աղ-ու-հաց մատոյց:

Այնուհետև տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր թափորը դէպի եկեղեցին: Ճանապարհի վրայ ահագին բազմութիւն էր կանգնած՝ ոգևորուած կեցցէներին վերջ չկար: Եկեղեցում աղօթելուց յետոյ, Վեհափառը բարեհաճեց մեկնել Թորոսեան եղբարց փառաւորապէս կահաւորած ու պատրաստած տունը, ուր և իջաւ: Քաղաքը հանդիսաւոր կերպով... տեղեկութիւններ է հարցնում: Այնպէս չէ,—հարցրեց նա և յանկարծ համարձակ, մաերմական ժպիտով նայեց Բազէնեանի դէմքին:

Բազէնեանը իր կողմից նայեց նրան: Եւան այդ րոպէին խիստ դիզեցիկ և չնորհալի թուաց նրան: Բայց նա զրպոյց իրեն սիրախօսութիւն անելուց և լուրջ ձայնով նկատեց.

—Չէ, ինչո՞ւ: Վատ բան ես այդտեղ ոչինչ չեմ գտնում, օրիորդ: Ընդհակառակը, չատ լաւ է, մինչև անդամ անպատճառ կարևոր է, որ մարդ իմանայ, թէ ձեմ հետ գործ ունի:

Եւան բաւական կոպտութիւ նրա լուրջ պատասխանից:

—Այդ, ի հարկէ, այդպէս է, բայց... ձեր վերաբերմամբ:

—Չէ՞, իմ վերաբերմամբ,—հրևակայական Բազէնեանը:

Նրա ձայնը խիստ խորհրդաւոր կերպով հնչեց Եւայի ականջին: Նա տեսաւ, թէ ինչպէս իւր հետ մինչև այդ ժամանակ ուրախ և բոլորովին մանրմասն խօսող հրեատասարդը յանկարծ սառեց, թէ ինչպէս նրա չարաճակ ժպտող, անհոգ հայեացքը վերին աստիճանի խորհրդաւոր, մինչև իսկ խիստ արտայայտութիւն առացաւ: Եւ Եւան այդ առաջին անդամն էր, որ իրեն ճնշուած դրութեան մէջ զգաց Բազէնեանի առաջ. իսկ վերջն այդ դրութիւնը մինչև անգամ երկիւղի նման մի տեսակ զգայման փոխուեց, երբ նա տեսաւ, որ Բազէնեանը երկար ժամանակ, տասնց իրեն նայելու, ինքն իւր մէջ կիզրնացած, լռութիւն է պահպանում և մեքենայաբար ուղղում է ձեռքի փաթաթանը, որ ուղղելու ոչինչ չունէր:

—Ես կարծում եմ, օրիորդ,—վերջապէս չատ լուրջ ձայնով և հատ ընդհատ խօսեց Բազէնեանը, դարձեալ առանց նայելու Եւային և չարունակելով ձեռքի փաթաթանն ուղղել.—ես կարծում եմ, որ դուք պիտի ներէք ինձ, եթէ ասեմ ձեզ, որ Շահհանն իսկապէս իրաւունք ունէր կամ, աւելի ճիշտ ասած, պարտաւոր էր—այո, պարտաւոր էր—իմ պարապմունքը գաղտնի պահելու ինչպէս առհասարակ ամենքից, նոյնպէս և ձեզանից, որովհետև... կան բաներ, որոնք եթէ աւում են մէկին, կընչանակի՝ ամենքին են աւում: Իմ պարապմունքս ես միայն Շահհանին եմ յայտնել, որովհետև գիտեմ, որ նա վերին աստիճանի հաւատարիմ է ինձ և այնքան ազնիւ, այնքան պատուական երիտասարդ է, որ երբէք չի դաւաճանել ինձ:

—Տեսնում էք, ես այդ էի ուզում ասել, այսինքն... որ ձեր պարապմունքը...լաւ չէ, որ ամեն մարդ իմանայ:

—Ո՛չ, ամեն մարդ, օրիորդ, բայց ոչ ամեն մարդ:

Եւան մտաւորութեամբ նայեց Բազէնեանի դէմքին: Ինչպէս միշտ, երբ նա աշխատում էր ըմբռնել լատն խօսքերի իմաստը, այս անդամ էլ նրա աչքերը մեծացել, սառել և աւելի գեղեցկացել էին:

—Ներողութիւն, չկարողացայ հասկանալ, թէ ինչ էք ուզում ասել:

—Ես ուզում եմ ասել, օրիորդ, որ մեր գործերը լաւ կըլինի, որ բոլոր մարդիկ իմանային, էլէ միայն ընդանք տարէի են, ազնիւ, գործի սիրով վառուող մարդիկ. բայց որովհետև աշխարհս լիքն է վատ, մութ մարդկանցով, որոնք անհոգատ գործողին մօտենում են ծուղակի համբոյրով, ուստի ամեն մարդ չպէտք է իմանայ այդ մեր գաղտնիքը: Մենք առհասարակ խիստ զգոյշ ենք, որովհետև զգոյշ պէտք է լինենք:

—Հասկացայ... Բայց ես այնպէս եմ ընդունում, պարոն Բազէնեան, որ դուք ամենի վրայ միևնոյն հայեացքով չէք նայում: Այնպէս չէ:

—Արդէն գործն ինքն է սահմանում. ես պարտաւոր եմ, օրիորդ, դէպի ամենքը թերահաւատութեամբ վերաբերուելու, այլապէս մի քի չէք հասկանում, որ ես վաղուց արդէն հրաժեշտ տուած պիտի լինէի իմ պատուհանից...

Եւան անմիտ յանդիմանութեամբ նայեց Բազէնեանի աչքերին:

—Մի՞թէ դուք այնպէս էք ընդունում, թէ ինձ վրայ էլ պէտք է թերահաւատութեամբ նայել:

Բազէնեանն ինքն իւր կողմից նայեց Եւայի աչքերին և ակամայ մի այնպիսի չարժում գործեց, որ կարծես թէ ուզում էր բուռն ձգտումով առնել նրա քնքոյշ ձեռքերը և գժի պէս համբուրել: Բայց նա նորից զսպեց իրեն և նորից սկսեց ուղղել ձեռքի փաթաթանը:

—Քանի որ իմ խօսքերը ձեզ վրայ ընդունելիք, օրիորդ,—մտախոհ հանգստութեամբ խօսեց նա,—ես արդէն ստիպուած եմ համոզելու ձեզ, որ դուք չարաչար կերպով սխալւում էք իմ՝ ձեզ վրայ ունեցած հայեացքիս վերաբերմամբ: Պէտք է ասեմ ձեզ, որ ես...

Բազէնեանը թողեց ձեռքի փաթաթանն և արագ ութեամբ, չատ լուրջ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԾ ԳՈՐԾԻ ՍԿԶԲՈՒՄ

Վ Է Պ

—

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ *)

XII.

Եւան թևիակի կերպով նայեց Շահհանի հասկից և ժպտալով դարձաւ Բազէնեանին:

—Դուէք ինչ կայ, պարոն Բազէնեան,—ուրախ ասաց նա.—փոքր ինչ առաջ, երբ դուք դեռ չէիք եկել, ես այնքան անզգոյշ եղայ, որ հետաքրքրուելի իմանալ պարոն Շահհանից, թէ դուք ինչ գործի էք: Երևակայեցէք, նա ինձ այնպիսի չոր պատասխան տուեց, որ ես սաստիկ զղջացի անզգոյշ հետաքրքրութեանս համար: Ինձ թուում է, թէ նա իրաւունք ունէր ինձ ոչինչ չասելու, որովհետև...—Եւան զլուխը թեթև կերպով հա ու առաջ տանելով, մեքենայաբար սկսեց ուղղել իւր հագուստը ծնկների վրայ.—որովհետև... դուստը ծնկների վրայ.—որովհետև... ինչու չէ առհասարակ, երբ մարդ մէկից մի երրորդ անձի մասին անտեղի կերպով... տեղեկութիւններ է հարցնում: Այնպէս չէ,—հարցրեց նա և յանկարծ համարձակ, մաերմական ժպիտով նայեց Բազէնեանի դէմքին:

Բազէնեանը իր կողմից նայեց նրան: Եւան այդ րոպէին խիստ դիզեցիկ և չնորհալի թուաց նրան: Բայց նա զրպոյց իրեն սիրախօսութիւն անելուց և լուրջ ձայնով նկատեց.

—Չէ, ինչո՞ւ: Վատ բան ես այդտեղ ոչինչ չեմ գտնում, օրիորդ: Ընդհակառակը, չատ լաւ է, մինչև անդամ անպատճառ կարևոր է, որ մարդ իմանայ, թէ ձեմ հետ գործ ունի:

Եւան բաւական կոպտութիւ նրա լուրջ պատասխանից:

—Այդ, ի հարկէ, այդպէս է, բայց... ձեր վերաբերմամբ:

—Չէ՞, իմ վերաբերմամբ,—հրևակայական Բազէնեանը:

Նրա ձայնը խիստ խորհրդաւոր կերպով հնչեց Եւայի ականջին: Նա տեսաւ, թէ ինչպէս իւր հետ մինչև այդ ժամանակ ուրախ և բոլորովին մանրմասն խօսող հրեատասարդը յանկարծ սառեց, թէ ինչպէս նրա չարաճակ ժպտող, անհոգ հայեացքը վերին աստիճանի խորհրդաւոր, մինչև իսկ խիստ արտայայտութիւն առացաւ: Եւ Եւան

*) Տես «Նոր-Դար» № 26.

զբաղուած։ Նատերը կարծում են, թէ հարկաւոր է, որ Բ. Դուռն շտապէ նախօրօք այդ ծրագիրները հաղորդելու եւրոպական պետութիւններին, որպէս զի յետոյ չպահանջեն, որ բարենորոգումներ մտցուին Փոքր-Ասիայի բոլոր վիլայէթներում եւ, մինչեւ անգամ եւրոպական Թուրքիայում։ Բայց սուլթանը սահմանափակում է միմիայն ծրագիրներն ուսումնասիրելով... Թուրքերը չեն հաւատում անգլիական մինիստրութեան վճռողականութեանը, որ յենւում է պարլամենտի թոյլ մեծամասնութեան վրայ. լորդ Սոզբերրիի մինիստրութիւնը քաջութիւն չի ունենալ ստիպողական միջոցներ ձեռք առնելու Թուրքիայի վերաբերմամբ։ Կ. Պոլսում յոյները դրել են Անգլիայի ներքին խառնակութիւնների, պարլամենտի արձակման վրայ եւ այլն։

—

Անգլիական լրագիրները հաղորդում են, թէ Հայաստանում կատարուած բարերարութիւնների գործը քննող եւրոպական յանձնաժողովը վերջացրել է թուրք վկաներին հարցուփորձ անելը, որոնք, ի հարկէ, թուրք իշխանութեան օգտին են ցուցմունքները տուել։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏԻ ԱՆԴԱՄ Ֆ. Ս. ՍՏԵՒԵՆՍԸՆԸ ԵԻ ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐԸ

—

(Վերջ *)

Ամենից առաջ քննիչ յանձնաժողովին չէ կարելի ՀԷՊՔՊՏԻ անունը տալ։ Այդ յանձնաժողովը զխովին թրքական է, որը կազմակերպուած է միայն լոյսը խափանելու, ճշմարտութիւնը թաղցնելու համար Մեծ-Բրիտանիայի, Ռուսիայի և Ֆրանսիայի ներկայացուցիչների աչքից։

Այդ ներկայացուցիչների իշխանութիւնը և գործունէութեան չրջանը չափազանց սահմանափակ է. նրանք իրաւունք ունին միայն յանձնախումբի ներկայացրած տեղեկագրութիւնները կարդալու և ներկայ գտնուելու նիստերին. իսկ վկաների մէջ ընտրութիւն անելու և կամ թիւրքերի պահանջներին հակառակ ցուցմունքներ տուած պարագայում նրանց պաշտպանելու համար՝ ներկայացուցիչներին ոչ մի ազատութիւն տրուած չէ։ Մի խօսքով եւրոպական պետութիւնների ներկայացուցիչները լոկ հանդիսատեսի դեր պիտի խաղան և ուրիշ ոչինչ։

Ձմեռնային ամիսներն առհի ևս դրժոտարացնում են քննութեան կանոնաւոր ընթացք տալու գործը, ինչպէս այդ պատահեցաւ Բուլղարիայում։

Երրորդ դիտողութիւնը կայանում է նրանում, որ առարկւում է, թէ իբր բոլոր յարձակումներն ու ագիտացիան ուղղուած է ընդդէմ Համիդեան-ներ։ Այդ մասին խօսելն անգամ աւելորդ է։ Անկասկած է որ թրքական կառավարութեան ներկայ անկերպարան վիճակից ամենից աւելի վնասուողները քրիստոնեաներն են։ Նրանց եպիսկոպոսները, քահանաները և ուսուցիչները ձերբակալւում են և սուտ պատրուակներով բանտարկւում կամ աքսոր են ուղարկւում։ Մարաշի և Զէյթունի ալքեպիսկոպոսների տխրահռչակ արկածները, Մուշի և Հաջընի եպիսկոպոսների, պ. պ. Թումայեանի ու Դաթեանի հետ պատահած դէպքերը այդ բանի ամենաերեսյաթոռ ապացոյցներն են։

Ապա չարունակելով պ. յօդուածադիրը, ասում է. հիւպատոսական տեղեկութիւնները համոզում են մեզ, որ թրքական դատարաններում քրիստոնեաների տուած վկայութիւնները մահմեդականների արած ցուցմունքների առաջ ոչ մի արժանիք և նշանակութիւն չունեն։ Սակայն, մահմեդականները, չնայելով որ դազանութիւնների և բռնաբարութիւնների ենթակայ չեն եղել, այնուամենայնիւ դէպւում պատճառներ ունեն կառավարութեան ընթացքի դէմ բողոքելու, և Փոքր-Ասիայի ամեն կողմերի մահմեդականներից ստացուած նամակները ապացուցանում են, որ թրքական ատիճանաւորների և պաշտօնեաների դէմ եղած անբաւականութիւնն օր ըստ օրէ բազմապատկւում է նոյն իսկ իսլամի հետեւողների մէջ։

Ոչ թէ իսլամութիւնն է, ասում է Սահենսընը, այլ դարերի յարձակումներին արժանի եղողը, այլ նոյն ինքն Թիւրքիայի պաշտօնէութիւնը։ Պահանջուած բարեփոխութիւնների բարիքները հաւասարապէս պիտի վայելեն թէ մահմեդականները և թէ քրիստոնեաները. ըստ որում քրիստոնեաներն ոչ մի առանձնաշնորհումի պահանջ չեն անում։

Ցամենայն դէպս, ներկայ կառավարութիւնն և պաշտօնէութիւնը անկարող են բոլորովին իսլամութեան գօրութիւնն ընդարձակելու, և կամ նրան պահպանելու այն բարձր աստիճանի վրայ, ինչ աստիճանի վրայ որ գտնուում էր Հարուն-էլ-Ռաշիդի ժամանակները։ Եւ եթէ արարներն իրենց խալիֆայութիւնը հաստատեն Մեքկայում, որ չատ էլ հեռաւոր ապագայի գործ չէ, արդիօք այդ չի ծառայիլ religioioci մաքի իրականացման, որով մահմեդականութեան և իսլամութեան յարգը ամբողջ աշխարհի աչքին կըբարձրանայ այն բարձր աստիճանին, որի մասին երազել անգամ չէ կարող Վ.ոսփորի ափերում բոյն դրած խալիֆայական կեղծրնը։

Մեր հասցէին ուղղուած չորրորդ դիտողութիւնը,—ասում է պ. Սահենսընը,—կայանում է այն առարկութեան մէջ, թէ հայկական խնդիրը նոյնքան է վերաբերում անգլիացիներին, որքան միւս եւրոպական ազգերին։ Կիպրոսեան համաձայնութեան դոյութիւնն և, Անգլիայի պահանջի համաձայն, Սան-Ստեֆանոյի դաշնադրութեան 16-րդ յօդուածի փոխարինութիւնը Բերլինեան դաշնադրութեան 61-րդ յօդուածով,—այդ դիտողութեան ճիշդ պատասխանն է։ Անշուշտ թէ ցանկալի էր որ Եւրոպ տէրութիւնները մասնակցէին այդ խընդրի լուծման, սակայն Անգլիան արբատան պարտականութիւն ունի իր վրայ առած Ռուսիայի համաձայնութեամբ վախճան դնելու այդ սոսկալի դրութեան։ Ներելի է տարակարծիք լինել անհրաժեշտ բարեփոխումների երկրորդական, երրորդական մանրամասնութիւնների մէջ, իսկ բարեփոխութիւնների սկզբունքի և գլխաւոր ուղղութեան վերաբերութեամբ,—ոչ երբէք։

1890 թուին հիմնուած անգլո-հայկական միութիւնը, ըստ առողջ դատողութեան, Հայաստանի համար անհրաժեշտ է նկատում հետեւեալ բարեփոխութիւնները.

1) Հայաստանի մէջ առանձին կառավարչի կարգումն, որ պիտի նշանակուի սուլթանի կողմից, բայց համաձայնութեամբ միւս պետութիւնների և վնասակար ազդեցութիւններից ազատ մնալու պայմաններով։

2) Իշխանութիւնն իրեն նեցուկ պիտի ունենայ ոստիկանական խառն մի կազմակերպութիւն, եւրոպացի սպաների գլխավարութեան ներքոյ։

3) Փիւրդերին կարգապահութեան և կրթութեան պէտք է վարժեցնել, և այդ գործը յանձնուելու է եւրոպացի պետուրականներին։

4) Արդարադատութեան գործը պէտք է վերակազմուի Նուբար փաշայի յայտնի ծրագրի համաձայն։

Այս բոլոր բարեփոխումները ի կատար պէտք է ածուին պետութիւնների վերահսկողութեամբ. և միմիայն պետութիւնների էջմեան վերահսկողութիւնը կարող է երաշխաւոր լինել, որ այդ բարեփոխումները թղթի վրայ չեն մնալ, այլ գործադրութեան կառնուին։

Յետոյ Սահենսընը անցնելով բարեփոխումների մանրամասնութիւններին և նրանց գործադրելու միջոցներին, ապացուցնում է, որ բարեփոխութիւնների բարիքը պէտք է կարող լինին վայելել եւրոպական Թիւրքիայում բնակող քրիստոնեաները ևս, նոյն իսկ առանց Հայաստանի կառավարչապետին տարածրուած լինելու։ Ցիչում է նաև այն հանգամանքը, որ բարեփոխութիւնները մտցրած միջոցին, անհրաժեշտ է խիստ կերպով որոշել այն նահանգների սահմանները, որոնց նկատմամբ բարեփոխութիւնն անյետաձգելի է համարուած. ըստ որում այդ նահանգները բարեկարգուելուց յետոյ, կարող են այնտեղ դիմել բազմաթիւ դաղթականութիւններ միւս նահանգներից։

Քիւրդերի և միջազգային ժանդարմերիայի հրամանատարութիւնն եւրոպացի սպաներին յանձնուած միջոցին, խիստ կարևոր և միանգամայն ցանկալի էր, որ այդ պինուորականների կոնտինգենտը լրացուի մասամբ անգլո-հընդկական զօրքի և մասամբ ևս Թուրքաստանի ու Անդրկասպեան նահանգների ռուս սպաներից։ Ցանկալի է նմանապէս խառն կազմակերպութիւնն ի նկատի ունենալ նաև դատարանական հաստատութիւնների մէջ։

Հայոց արդկւում է զօրքի մէջ մտնել։

Այս առաջարկուած բարեփոխութիւնները տրամաբանական են և միևնոյն ժամանակ բնական հետեւութիւն այն յարգանքի որ առաջ է բերում միջազգային դաշնադրութիւնն և տէրութիւնների ստանձնած պատասխանատուութիւնն այդ խնդրում։ Անգլիայի և Ռուսիայի կատարեալ համաձայնութեան այս վայրկեանները ամենապատեհ ժամանակամիջոցն են Թիւրքիային ստիպելու, որ Հայաստանի մէջ մտցնէ մարդասիրութեան և արդարութեան ամենատարրական այս օրէնքները։

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Այս գարնան մի քննական պատճառ անելով, ի միջի այլոց, Կովկաս էլ է գալու արդարադատութեան մինիստր Ն. Վ. Մուրաւիովը մինիստրութեան պարտամենտների դիրեկտորների [illegible]

—

Կովկասի կառավարչապետ գեն. Ս. Ա. Շերեմետեւը, ինչպէս հաղորդ է «Մասկով. Վեդ.» լրագիրը, [illegible] մտադիր է եղել ներքին գործերի նիստրութեան, որ պետական գ[illegible] բանից 80,000 րուբլի յատկացուի [illegible] կասում մորեխը ոչնչացնելուն։

—

Պետերբուրգից թոյլատրութիւն է տրուած բանալու Թիֆլիսի նահ[illegible] մի քանի գիւղաքաղաքներում գ[illegible] կան-բժշկական ընդունարաններ [illegible] անդների համար. Ախմեթա գիւղ[illegible] Ախալքալաքի գաւառի համար, [illegible] լէթ գիւղում՝ Ախալցխայի գաւառի [illegible] մար, Սակունեթա գիւղում՝ Թելաւ[illegible] ւառի համար. Ննիսէլի գիւղում և [illegible] չէթի գաւառի համար՝ Ախալգորի [illegible] ղում։

—

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութ[illegible] փոխառու գանձարանի 1894 թուա[illegible] նի հաշուետուութիւնից երևում է, [illegible] այդ թուականի դրամական ընդհան[illegible] չրջանառութիւնը հասնում էր 3,777 [illegible] ր. 50 կոպ.։ Փոխառութիւնների [illegible] ատացուած ընդհանուր չարը մինչև [illegible] թ. յունուարի 1-ն եղած է 23,73[illegible] 24 կոպ.։ Ձուտ արդիւնք մինչև նո[illegible] թուականի յունուարի մէկը մնացո[illegible] 14.619 ր. 10 կոպ.։

—

Փետրուարի 14-ին, ժամի 5-ից, [illegible] յետոյ Անդրկովկասեան երկաթ[illegible] Կվերիլ կայարանի մօտ երկաթ[illegible] գնացքի վրայ քարկոիւս թափ[illegible] որ ճանապարհը կորելով արձա[illegible] դաւ №1 գնացքի առաջ երթալու։ Գ[illegible] քը ստիպուեցաւ մի ժամից աւելի պահել, մինչև որ կարելի եղաւ [illegible] րել ճանապարհը։

—

Չուգդիդից, փետրուարի 15-ին Օբ.-ին հեռագրում են, որ այդ երեկոյեան տորճանակով ռմբակո[illegible] նութիւն է գործել պրինց Միւրա[illegible] Պատճառն անյայտ է։ Սա պրինց պոլէօն Միւրատն է, որ արդէն [illegible] կասցի էր դարձած և ամուսնա[illegible] իշխանուհի Սալոմէ Դադեանի հե[illegible]

—

ՇՈՒԱՀԻՐԻՑ.—Փետր. 9-ին այս սուրբ պատարագից յետոյ, Վ[illegible] նանց ռօնի առթիւ հանդէս կայ[illegible] տղայոց դպրոցում։ Հանդէսը բաց[illegible] րաւ առաջ քահ. Տէր-Պօղոսը։ Երգ[illegible] խումբն ուսուցիչ Տէր-Ղազարեանի [illegible] կավարութեամբ երգեց «Հրաշափ[illegible]

հայեացքով նայեց Եւային։

—Լսեցէք, օրիորդ,—արագ խօսակով չարունակեց նա.—ես չեմ ուզում, որ մենք այսպիսի ոլորապտոյտ ճանապարհ՝ ներով խօսենք իրար հետ։ Քանի որ մենք երկուսս էլ հասկանում ենք իրար, ուստի բոլորովին զուր ժամանակաւութիւն է այսպիսի խօսակցութիւններով զբաղուելը։ Դանք ուղղակի գործին։ Դուք յանդիմանութեամբ նկատեցիք ինձ, թէ ինչու ձեզ վրայ էլ, ձեր կարծիքով, թերահաւատութեամբ եմ նայում։ Կրկնում եմ, դուք չալչալը կերպով սխալւում էք։ Ես աւելի քան ոեհնում եմ, որ ձեր հետաքրքրութիւնը բոլորովին ազնիւ, մաքուր աղբիւրից է բղխում։ Տեսնում եմ, որ դուք լոկ հետաքրքրութեան համար չէք հետաքրքրւում։ Այդպիսի դէպքում չէիք էլ հետաքրքրուիլ։ Աւելորդ է, որ իմ պատասխանի մասին Շահեանից էք ուղում տեղեկութիւններ ստանալ։ Հրամայեցէք ուղղակի ինձ։ Ես ինքս անձամբ ամենայն ուրախութեամբ պատրաստ եմ ձեր հետաքրքրութեանը գոհացում տալու։

Եւան թեթև կերպով չաւաղունեց։

—Շնորհակալ եմ, որ այդ հաւատն ընծայում էք ինձ,—չընդդայ նա։

—Հաւատ չի կարելի ընծայել միայն նրան, ով հետաքրքրւում է չար դիտաւորութեամբ։

Եւան նայեց նրան և ժպտաց։ Նոյնն արեց և Բազէնեանը։ Այդ փոխադարձ հայեացքից դրդուած, յանկարծ մի ինչ-որ չարաճճի զգացում թեզադրեց նրանց, թէ այդ պաշտօնական խօսակցութիւնն արդէն չափից դուրս չոր ուցամաք է, որ իրենց համար աւելի լաւ կըլինէր, եթէ բոլորովին մոռրմարաբար խօսէին իրար հետ, և նոյն իսկ վատ չէր լինիլ, եթէ մի փոքր էլ կատակներ անէին։

—Ի՞նչ դիտէք, որ ես այդպիսի հետաքրքրասէրներից չեմ,—առաջինն ինքը Եւան կատակի ձև տուեց խօսակցութեանը։

—Որովհետև այդ միևնոյնը կըլինէր, թէ մեղուն ծաղկից հիւթ է քաղում, որ նրանից թոյն չինի,—նոյնպէս կատակով վրայ բերեց Բազէնեանը։

—Ինչու մեղուն վերցրիք և ոչ օձը, որ ծաղկի հիւթից նմանապէս թոյն է չինում,—ասաց Եւան ծիծաղելով։—Դա աւելի յարմար կըլինէր, քանի որ ձեր համեմատութիւնն ինձ է վերաբերում, իսկ «օձ» անունը հենց կանանց սեռի համար են գործածում։

Եւ Եւան, նայելով Բազէնեանի աչքերին, աւելի ևս սկսեց ծիծաղել։

Բազէնեանն էլ չկարողացաւ զսպել իւր ծիծաղը։

—Բայց հրեչտակ անունն էլ են գործածում,—նկատեց նա։—Օձը հակառակ ծայրն է։

—Ինչպէս և հրեչտակը։

—Ուրեմն դարձեալ մեղուն է յարմարը, որ ես գործ ածեցի։

—Բայց դուք մեղր չինելու կողմից վերցրիք. մեղուն, ասլ, սարսափելի կերպով խայթում էլ է։

—Այդ վնաս չունի. մեղուի խայթելը չի խանգարում խայթուողին, որ նրա քաղցր մեղրը վայելի։

Այդ այլաբանական խօսակցութիւնը գալիս էր ինքնաբերաբար և մեծ հաճոյք էր պատճառում նրանց երկուսին էլ։ Նրանք երկուսն էլ անկեղծ, ուրախ կերպով խնդում էին անընդհատ։

—Ամենք, կարծեմ...չեղուկցինք,—առաջինը զսպելով իրեն, ասաց Եւան և լուրջ կերպարանք ընդունեց։—Ուրեմն դուք հաւատ էք ընծայում ինձ ձեր գործերը յայտնելու։

—Մինչև անգամ աւելի, քան դուք կարող էք երևակայել,—պատասխանեց Բազէնեանը, նոյնպէս լուրջ կերպարանք ընդունելով։—Որովհետև...Դուք թոյլ էք տալիս ինձ, օրիորդ, որ ձեզ հետ անկեղծ լինիմ։

Եւան տարակուսանքով նայեց նրա աչքերին։

—Մի՞թէ անկեղծութիւնն առաքինութիւն չէ,—հարցրեց նա։

—Նայելով թէ ով ինչպէս է նայում —հաւատալով, թէ թերահաւատութեամբ։

—Ցամենայն դէպս, դուք կարող էք ապահով լինել, որ ձեր ասածներին ես կըհաւատամ։ Առհասարակ պէտք է նկատեմ ձեզ, որ ես չատ դժուարութեամբ եմ ընդունում, թէ մարդիկ կարող են կեղծաւոր լինել, որովհետև չէ որ դա լաւ չէ...լաւ չէ հենց ամենից առաջ իրենց համար։

—Այդ միանգամայն պատիւ է բերում ձեր սրտի մաքրութեանը, օրիորդ։ Դրանով դուք ինձ աւելի ևս խրախուսում էք, որ ձեզ հետ անկեղծ լինիմ։ Ձեզ վրայ ունեցած վատահութիւնս այնքան մեծ է, որ ես ամենևին երկիւղ չունիմ գործը պարզելու ձեր առաջ իւր բոլոր մանրամասնութիւններով։ Այսքան ժամանակ է, ես թափառում եմ երկրից երկիր, քաղաքից քաղաք, և դեռ ոչ ոք ինձ այսպիսի վըստահութիւն չի ներշնչել, ինչպէս դուք։

Գիտեմ, ինչն է դրա պատճառը, այսքանս միայն կարող եմ ասել, ոչ ոքի, այո, ոչ ոքի այնքան մօտ զգացել իմ սրտին, որքան...

Եւան ամեն կերպ աշխատեց հանդիստ մնալ, բայց և այնպէս [illegible] տելի կերպով չփոթուեց։ Նա ամեն չէը կարծում, թէ Բազէնեանի անկ[illegible] ծութիւնն այդպիսի բաների կապ[illegible] վերաբերուել։

Բազէնեանը տեսաւ նրա չփոթմ[illegible] քըն և իսկոյն զսպեց իւր չափից անց[illegible] ոդհորութիւնը։

—Նկատեցէք, օրիորդ. ես, կար[illegible] արդէն չափից դուրս անկեղծ [illegible] Այս դէպքում անկեղծութիւնն ա[illegible] առաքինութիւն չէ։ Ես չափից դ[illegible] տալաորուող եմ, և բնաւորութի[illegible] այս դիծն ինձ միշտ վնասել է։ [illegible] րում եմ, ներեցէք, որ անզգո[illegible] թեամբ տհաճութիւն պատճա[illegible] ձեզ։

Եւան բոլորովին չփոթուեց։ Այդ պէսին նա տասիկ ցանկանում էր հայրը, կամ մայրը, կամ որ և է ծա[illegible] դար և խանգարէր այդ խօսակցութ[illegible] նը։

Սակայն ինքը Բազէնեանը վերջ տա[illegible] այդ խօսակցութեանը։

—Ա՛խ, ի սէր Նաւարդայ, ի սէր Նա-
րայ, ինչպէ՞ս ես իմ ասած։
—Կ՚ապրիմ, ինչպէս որ ես իմ ասած։
Ես դեռ չեմ տեսած։
Ը. Ես ըսած եմ ասոր ինչպէս որ
ասած եմ ես։
—Ա՛խ, չէ՛ք ուզեր ինձ ասել

անձնաւորութիւն նշանակելու համար։ «Հարց է ծագում, որ տեսակ ուսումնարաններ պէտք է առել բանալու Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան չբջանի հոգաբարձուն, օրէնքով նրան արուած իրաւունքի հիման վրայ,—հաստատական, թէ ժխտական։ Եւ թողնում ենք մեր ընթերցողներին և մեզ հետաքրքրողներին ինքնուրոյն լուծել այդ հարցը վճռել ոչ օրէնքների և եղած փաստերի հիման վրայ, այլ իրենց բանականի միջոցով։

«Թիֆլիսի քաղաքագլուխ՝
Իզմայլովան»։

Պետերբուրգ, 4 փետրուարի, 1895 թ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻՑ.—Հեռագրի հաղորդած այն տեղեկութիւնները, թէ արաբական «Էլ-Ահրամ» լրագրում ենթադրած մի յօդուած էր հրատարակուած ընդդէմ Նուբար փաշայի և անգլիական կոմիսար Կրոմմերի, և թէ եղիպտական ժողովրդի ատրին դատակարգը թշնամաբար է վերաբերում դէպի եւրոպացիները ընդհանրապէս և դէպի անգլիացիները մասնաւորապէս, առիթ են առել զանազան եւրոպական լրագրներին կարծիքներ յայտնելու օրուայ այդ խնդրի մասին և նորութիւններ հաղորդելու եւրոպական հասարակութեանը։

Այսպէս Գահիրէից «Times» լրագրին ուղղուած մի հեռագիր ասում է. «Ըստ նայելով Թըղիվի բազմաթիւ հաւատացեալներին, այստեղ կարծում են, որ նա աշխատում է ազատել Նուբար փաշային։ Սրան առիթ կարող է ծառայել Նուբար փաշայի առողջական վիճակը։ Բայց Թղիվի Նուբար փաշային անբաւական լինելու իսկական պատճառը նրա մէջ պէտք է փնտռել, որ նա չատ չուտով անհրաժեշտ համարեց Անգլիայի ներքին մասնակցութիւնն եգիպտական գործերի կառավարութեան մէջ։ «Times» լրագրի խմբագրութիւնն իւր կողմից աւելացնում է այս. «Ինչպէս երևում է, փորձերը չատ քիչ են ազդել Թղիվի վրայ։ Եթէ այդպէս է, պէտք է ասել ուրեմն, որ նա խաղում է կրակի հետ։ Թէ ինչ ենք արել մենք Եգիպտոսի համար, կարող են վկայել անթիւ քննիչները և այդ պետութեան արած առաջադիմութիւնը։ Մենք չենք կարող թոյլ տալ, որ այդ գործը փչանայ անմտութեան և կրօնական մոլեռանդութեան ձեռքով»։

«Westminster gazette» լրագրն էլ նոյն նշանակով է խօսում այս առթիւ.

«Թղիվը քիչ նախազգուշութիւններ չի ստացել. արդէն և ի հարկէ, չի կարելի ապաակել, որ լորդ Կրոմմերի և Լոնդոնի կառավարութեան համերաշխութիւնը վերջ չունի։ Շատ ցաւալի է, որ Արբաս փաշան այնքան քիչ խոհեմ է, որ չի կազմակերպում իրեն հաչիւ տալ իւր անկախութեան պատասխանատուութեան մասին, և յանկանում է անմիտ խառնարարչի դեր կատարել։ Թագուհին մեզը՝ իւր վարմունքի հետևանքների համար՝ իւր վրայ լինի։ Մեծ-Բրիտանիան չի կարող ծախքի առարկայ դառնալ Եգիպտոսի համար, չի կարող նաև հանգիստ նայել նրանց վրայ, որոնք մոռացել են քանդել այն ամենը, ինչ որ չինել է նա այնտեղ։ Ամենից առաջ պէտք է հեռանայ Արբաս փաշան։ Միայն այն ժամանակ, երբ կը յաջողուի Անգլիայի ընդհանուր հիւպատոսին մեկնաբանել Արբասին, ինչպէս հարկն է, իրերի վիճակը, վերջինս կարող է խելքի գալ, բայց ոչ մի կերպ դրանից առաջ»։

Այս տեսակ է խօսում նաև պահպանողական «Palle Mall gazette» թերթը, որ վերջացնում է իւր յօդուածը այսպէս.

«Արբաս փաշան խոհեմ կըզբաղուէր, եթէ իւր ժամանակին յիշէր, որ նա եղբայր և հօրեղբօր որդի ունի, որոնք նոյնքան ընդունակ են կառավարելու, որքան ե՞րինքը»։

Միևնոյն խնդրի մասին Լոնդոնից հեռագրում են Բերլինի լրագրներին հետևեալը։

«Այստեղ դեռ լաւ չեն կարողացել ըմբռնել Գահիրէից «Times»-ին ուղարկուած հեռագրի և Արբաս փաշայի գահընկեց լինելու առթիւ եղած նկատողութեան նշանակութիւնը։ Արդեօք սա մի նոր միջոց չէ Թղիվին երկիւղ ազդելու, կամ չեն սպասում արդեօք որ և է խռովութիւն, եթէ չեն ուզում արհեստական կերպով առաջ բերել այդ խռովութիւնները, որպէս զի դէպքից օգտուելով գահընկէց անեն Արբաս Փաշային։ Վերջին ենթադրութիւնը, նայելով մէքանի նշանններին, զուրկ չէ որ և իցէ հիմքից։ Վաղուց արդէն ձեռնարկուած միջոցներն անգլիական զօրքերի թիւը մեծացնելու Եգիպտոսում, կարծես, մտադրացոյց են լինում նրա վրայ, թէ այստեղ երևի մտածում են վերջ դնել ֆրանսիացիներից քաջալերութիւն գրտնող ազդատէրների դիմադրութեանը։ Այն փաստն էլ աչքի առաջ պէտք է ունենալ դրա հետ միասին, որ քիչ հոգս չէ պատճառում ֆրանսիացիներին իրենց արած արշաւանքները Մադագասկար կղզու վրայ, որոնց վախճանով յանկարծ սկսեց խիստ հետաքրքրուել Անգլիան, այնպէս որ ինքն է կազմում ոսկէ կամուրջներ ֆրանսիացիների համար, որպէս զի բոլորովին ապատ գործել կարողանայ Եգիպտոսում»։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աֆղանստան Վէհափառ Հ-է Ջէյ.—Բերլինի մի լրագիր հետևեալ անեկդոտն է պատմում։ Վիլհելմ կայսրը վաղ առաւօտեան տեղեկութիւն ստացաւ Կազիմիր Պերիէի հրաժարականի մասին և անմիջապէս գնաց ֆրանսիական դեսպանատունն։ Դեռևս չատ վաղ էր։ Ֆրանսիական դեսպանը նոր էր վերկացել և հագնւում էր, երբ նրան յայտնեցին, թէ կայսրն եկել է։ Դեսպանն անհանգստութեամբ սկսեց չտապել, բայց կայսրը պահանջեց, որ խալաթով մըտնէ իւր մօտ։ Ֆրանսիական դեսպանն հենց այդպէս էլ մտաւ կայսրի մօտ։ Վիլհելմ II-ն սկսեց կատակով ծաղրել նրան, որ նա այդպէս չատ է քնում, բայց յետոյ յանկարծ փոխեց խօսակցութեան այդ եղանակը և լրջութեամբ հարցրեց, թէ ինչ է մտածում դեսպանը զարմանալի նորութեան մասին։ «Ինչ նորութիւն», զարմացած հարցրեց դեսպանը։ «Պարիզից ստացուած նորութեան մասին», պատասխանեց կայսրը, և զարմացաւ, որ նա ոչինչ չգիտէր։—«Ես դեռ չեմ նայել հեռագրները, ինձ ոչինչ յայտնի չէ»,—չփոթուած ասաց դեսպանը։ Այն ժամանակ կայսրը հաղորդեց նրան, թէ բանն ինչումն է, և դեսպանն աւելի ևս չփոթուեցաւ։ Երբ կայսրը գնում էր, դեսպանն ուզեց ճանապարհ դնել նրան մինչև դուռը, բայց, դուռը բաց անելով տեսաւ մի քանի կանայք և սարսափած յետ քաշուեցաւ, յիշելով որ ինքը խալաթով է։ Կայսրը բարձրաձայն ծիծաղեց և ասաց նրան. «տեսնում եմ, տեսնում եմ։ Դուք կարող էք կայսրին ընդունել խալաթով, բայց կանանց—այդ արդէն ուրիշ բան է...»։

—

Նոր գէ-ֆ.— «Figaro» ֆրանսիական լրագիրը հաղորդում է մի նոր գիր չարող մեքենայի մասին, որը հնարել է Թոմինիկեան մի արհեստ և որ կարող է ամենից վոխխոսութիւն ձգել ապագայական գործում։ Նոր մեքենան միաժամանակ չարում է ամբողջ բառեր և կարող է մի ժամում 50 հազար տառ չարել։

«ՆՈՐ-ԴԱՐ»-Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ԲՈՒԹԱՅԻՍ, պ. Մ. Մ.-ին.—Ձեր նամակը, հակառակ մեր ցանկութեան, չտպագրուեցաւ։

—

ԲԱԴՈՒ, պ. Ա. Ն.-ին.—Ձեր նամակը չտպագրուեցաւ, որովհետև մէջն այնպիսի կարծրներ կային, որոնք կարող էին անձնական ընդունուել. իսկ այդ կարծրները հանելով՝ նամակը նշանակութիւն չէր ունենալ։

Խմբագիր հրատարակիչ՝
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Ազգիս Վեհափառ Հայրապետի բարձր հրամանաւ ներկայ $18^{94}/_{95}$ ուսումնական տարուայ սկզբից Սաղման գիւղի ս. Սահականնոս վանքում բացուած է ընծայարան և նրան կից՝ գրատարան։

Ուստի, այսու հնդրւում է հայ հոգևնականներից և թարգմանիչներից որ իրենց աշխատութիւններից մի մի օրինակ բարեհաճեն ուղարկել ձրիաբար յիշեալ գրատարանին՝ հետևեալ հասցէով. «Шемаху, Абраамъ-беку Шахвердянцу. ուղարկել Սաղհանի Ընծայարանի գրատարանին»։

Կառավարիչ թեմի՝
Մակար եպիս. Բարխուդարեանց.

Կովկասեան կայսերական գիւղատնտեսական ընկերութեան պ. պ. անդամները հրաւիրւում են նիստի, որ լինելու է ուրբաթ, փետրուարի 17-ին, երեկոյեան ժամը 7½-ին։

Այս նիստին պիտի չարունակուի Անդրկովկասում փիլոկսերային գործի կանոնաւորելու վերաբերեալ խնդրի քննութիւնը։

Ներկայ կարող են լինել և կողմնակի անձեր։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԴՐԻՄՕ ԵՒ ԸՆԿ. ՄՐՏԻԿՕ
(Injection au Matico)

Թոչաթրուած է Լուսիթանիա։
Պատրաստուած է Մաքիսի տերեւներից՝ սիերա-լէոնեան բոյսի։
Գտնուած է Պարիզում,
8, rue Vivienne, Paris
(M.) 17—5

Բարձր դասակարգի կանայք՝ ինչպէս և պիկուլեթամբ ամենանշանաւոր դերասանուհիները հրաժարուելին գործածել ԿՈՒՅԼ-ԿՐԵՄ (Cold-Creme), որ դառնահամ է և խղալի տպաւ է տալիս դէմքին։ Դրա տեղ նրանք գործ են ածում CREME-SIMON (Կրեմ-Սիմոն) գեղեցիկ հոտ ունեցող արտադրութիւնը, որ երբէք չէ փչանում և պնդացնող ու փափկացնող յատկութիւնների հետ միասին առաւելութիւն ունի պահպանելու դէմքի գոյնի չնորհալիութիւնն ու երիտասարդական թարմութիւնը։

LA POUDRE SIMON (Պուդր Սիմօն) LE SAVON A LA CREME SIMON (Օճառ Սիմոնի) ունին նոյն հոտը և լրացնում են նրա պարմանալի յատկութիւնները։

I. SIMON., 13 rue Grande Bateliére. ՊԱՐԻԶ։ Մաս-մաս վաճառւում է վարաւիրների, պարֆիւմերների և դեղագործների մօտ։
(M.) 12—3

ՕՇԱՐ ՓԱՇԱՅԻ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐԸ
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԵՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՆՐԱՀԱՇԻՒ
ՀԱՐԻՒՐ ՀԱՐՈՒՍՏ ՏԻԿԻՆ
ՄԱՐԻԱ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ ՀԱՆԴԷՊ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ